ประสิทธิผลการพัฒนามาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพนวดและสปา จังหวัดขอนแก่น
Effectiveness of Developing Standards for Health Establishment Massage and Spa in Khon Kaen province

ยงรัตน์ วงศ์สุนะ*
Yongrat Wongsuna
Corresponding author: E-mail: mumoo.yongrat@gmail.com
(Received: August 13, 2024; Revised: August 20, 2024; Accepted: September 20, 2024)

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ : เพื่อวิเคราะห์ผลการตรวจ ศึกษาแนวทางการพัฒนางานและจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น

รูปแบบการวิจัย : การวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytical Research)

วัสดุและวิธีการวิจัย : การวิจัยครั้งนี้ทำการวิเคราะห์ผลการตรวจสถานประกอบการย้อนหลังในปี พ.ศ.2565-2566 จากบันทึกผลการตรวจที่บันทึกไว้ ทำการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนางานที่ได้ดำเนินการในช่วงปี พ.ศ.2562-2566 และจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาสถานประกอบเพื่อสุขภาพ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบเก็บข้อมูลที่พัฒนาขึ้น และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย : ประสิทธิผลการพัฒนามาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพนวดและสปาในจังหวัดขอนแก่น พบปัญหาในด้านสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านการให้บริการ ซึ่งส่งผลต่อการไม่ได้มาตรฐาน และเกิดความไม่ปลอดภัย ดังนั้นจึงมีแนวทางเสนอแนะเพื่อพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประกอบด้วย 5 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) แนวทางการพัฒนาสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านการให้บริการของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่เป็นมาตรฐานแนวทางเดียวกันที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้ได้เลย มีสุขลักษณะ และได้มาตรฐาน 2) การส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการ เช่น มีการจัดทำ 1 อำเภอ 1 สถานประกอบต้นแบบภายใต้การบริหารจัดการตามบริบท 3) การสนับสนุนให้ผู้ประกอบการดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 4) การพัฒนาศักยภาพ สร้างความรอบรู้และอบรมให้ความรู้ให้ครอบคลุมทุกประเด็นที่เป็นปัญหาให้กับผู้ประกอบกิจการและผู้ปฏิบัติงาน และ 5) การติดตาม ประเมินผล เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

สรุปและข้อเสนอแนะ : การศึกษาในครั้งนี้ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้การพัฒนามาตรฐานและความปลอดภัยให้กับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

คำสำคัญ : สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ; ประสิทธิผล; การพัฒนา; มาตรฐานสถานประกอบการ

*นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น

Abstract

Purpose : To analyze the results of the assessment, examine strategies for enhancing operational practices, and develop recommendations for the advancement of health-related establishments in Khon Kaen Province.

Study design : Analytical Research.

Materials and Methods : This research involved analyzing the results of inspections of health establishments conducted retrospectively for the years 2022-2023, based on recorded inspection data. It included examining the strategies for operational development implemented from 2019 to 2023 and formulating recommendations for the enhancement of health establishments. Data was collected using a developed survey instrument and analyzed using both descriptive statistics and qualitative content analysis.

Main findings : The effectiveness of developing standards for health establishments specializing in massage and spa services in Khon Kaen Province reveals issues related to premises, safety, and service quality, which result in non-compliance with standards and potential safety hazards. Therefore, the following five main strategies are recommended for improving health establishments: Development of Standards for Premises, Safety, and Service Quality: 1) Establishing uniform standards that health establishments can directly implement to ensure hygiene and compliance. 2) Enhancement of Operator Capabilities: Initiating a model establishment in each district, managed according to local context, to serve as a benchmark for best practices. 3)Support for Knowledge Exchange and Observational Learning: Encouraging operators to visit and learn from each other's establishments to foster knowledge sharing. 4) Capacity Building and Training: Providing comprehensive training and knowledge dissemination to address all relevant issues for both operators and staff. And 5) Ongoing Monitoring and Evaluation: Implementing continuous oversight, assessment, and surveillance to ensure sustained adherence to standards and address emerging challenges.

Conclusion and recommendations : This study has provided valuable knowledge for the development of standards and safety protocols, enhancing the effectiveness of health establishments in the future.

Keywords : Health establishment; Effectiveness; Development; Establishment standards

*Registered Public Health Technical Officer Professional Level, Khonkaen Provincial Health Office

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ[1] เป็นแผนในการพัฒนาประเทศไทย ระยะยาว 20 ปี ที่เป็นไปตามแนวทางของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักไทย พ.ศ.2560 มีการมุ่งเน้นเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทย มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขได้นำกรอบแนวคิดนี้มาใช้ในการพัฒนาทางด้านสุขภาพ โดยจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์ด้านสาธารณสุข (พ.ศ.2560-2579)[2] โดยในการดำเนินงานด้านสถานประกอบการสุขภาพอยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 1 การส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคและคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นเลิศ แผนการดำเนินงานที่ 3 การป้องกันควบคุมโรค และลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพ โครงการที่ 10 การคุ้มครองผู้บริโภคด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพและการบริการสุขภาพ ซึ่งกำหนดให้สถานประกอบการสุขภาพจะต้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้ได้มาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนด และส่งเสริมให้สถานประกอบการเพื่อสุขภาพได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเข้าสู่ระดับสากล ภายใต้กรมสนับสนุนบริการสุขภาพในการสนับสนุน (สบส.) ในการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์การคุ้มครองผู้บริโภคด้านระบบบริการสุขภาพและระบบสุขภาพภาคประชาชน ร่วมกับเขตบริการสุขภาพ และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อสนับสนุนและเกิดกลไกในการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมกับภาคประชาชนและขับเคลื่อนการดำเนินงานให้มีคุณภาพมีมาตรฐานและเกิดองค์ความรู้ในการพัฒนางาน

สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ[3] หมายถึง กิจการสปาและกิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือนวดเพื่อเสริมความงาม ถือเป็นธุรกิจที่มีบทบาทต่อการท่องเที่ยงและสร้างรายได้อย่างมากให้กับประเทศไทย โดยสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจัดเป็นอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health and wellness) ซึ่งเป็นหนึ่งในเป้าหมายของยุทธศาสตร์ของรัฐในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่ออนาคต โดยจากการสำรวจของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (สบส.) ในปี พ.ศ.2565[4] พบว่า ประเทศไทยมีกิจการนวดและสปาเกรดพรีเมียม เพิ่มมากขึ้น 300 แห่ง และจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในปี พ.ศ. 2568 ร้อยละ 17 โดยจะสร้างรายได้ให้กับประเทศไทย 150.5 พันล้านดอลล่าร์ โดยในการดำเนินการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพนั้นจะต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ.2559[5] เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยข้อกำหนดมาตรฐานด้านสถานที่ ความปลอดภัย และการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการสปา และกิจการนวดเพื่อสุขภาพหรือเพื่อเสริมความงาม และข้อกำหนดมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากกิจการสปาและนวดเพื่อสุขภาพและนวดเสริมความงาม เป็นการให้บริการที่เสี่ยงต่อการแพร่เชื้อและกระจายโรคในโรคติดต่อที่สามารถติดต่อกันได้ง่าย เช่น โรควัณโรค โรคหวัด โรคผิวหนัง รวมถึงเป็นกิจการที่เสี่ยงต่อการเกิดการบาดเจ็บ เกิดการล่วงละเมิดทางเพศ เนื่องจากเป็นกิจการที่ต้องมีการสัมผัสใกล้ชิดตัวต่อตัวระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น มีจำนวนสถานประกอบการด้านสุขภาพ 202 แห่ง โดยได้มีการพัฒนาและยกระดับสถานประกอบการด้านสุขภาพ ได้แก่ นวด และสปา ตามเกณฑ์มาตรฐานทางด้านกฎหมายของสถานประกอบเพื่อสุขภาพมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2562 ถึงปัจจุบัน ด้วยการส่งเสริมความรู้ในด้านการนวดและสปาให้กับผู้ประกอบการและผู้ให้บริการ การประชาสัมพันธ์และชี้แจงความรู้ด้านกฎหมายของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ การจัดระบบการยื่นรับการขออนุญาตให้กับผู้ประกอบการและผู้ให้บริการ การออกตรวจและการออกใบอนุญาต การจัดการอบรมและสร้างทักษะอาชีพให้กับประชาชนด้วยการส่งเสริมการให้ผ่านการอบรมด้านนวดไทยตามชั่วโมงที่กำหนด ในปี พ.ศ.2564-2566 ได้มีการพัฒนาศักยภาพความรู้ในด้านอัตลักษณ์ไทยอิสานสปา การประเมินสถานประกอบการตามเกณฑ์นวดและสปา ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสถานที่ 2) ด้านความปลอดภัย และ 3) ด้านการให้บริการ ซึ่งจากการดำเนินงานในการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องนั้น ยังขาดการวิเคราะห์ข้อมูลและ

การประเมินประสิทธิผลในด้านการดำเนินงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาประสิทธิผลการพัฒนามาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพนวดและสปา จังหวัดขอนแก่น เพื่อเป็นการประเมินผลลัพธ์ของการดำเนินงานที่เกิดขึ้นว่ามีผลลัพธ์เป็นอย่างไร ได้รู้ถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น เพื่อสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในการวางแผน พัฒนาระบบการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการจัดทำแผนเฝ้าระวังมาตรฐานของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ ทั้งนี้เพื่อสถานประกอบการด้านสุขภาพที่มีคุณภาพและความปลอดภัยในการให้บริการประชาชน และเป็นการสร้างองค์ความรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสามารถเป็นแหล่งอ้างอิงข้อมูลให้กับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ผลการตรวจ ศึกษาแนวทางการพัฒนางานและจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ (Analytical research) โดยทำการวิเคราะห์ผลการตรวจมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจำนวน 206 แห่ง ย้อนหลังจากบันทึกการตรวจมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพของปีงบประมาณ พ.ศ.2565-2566 โดยแบ่งเป็นสถานประกอบการนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อเสริมความงาม จำนวน 192 แห่ง และสปาเพื่อสุขภาพ 14 ในด้านการได้รับอนุญาต ด้านสถานที่ ด้านความปลอดภัย ด้านการให้บริการ และการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ทำการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนางานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจากเอกสารผลการตรวจสถานประกอบการสุขภาพและหลักฐานทางด้านโครงการที่ทำการพัฒนาและยกระดับสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในปี พ.ศ.2562-2566 และจัดทำข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ เพื่อนำสู่ประสิทธิผลของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น โดยทำการศึกษาระหว่างวันที่ 15 เมษายน 2567 ถึงวันที่ 15 สิงหาคม 2567

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น ทุกแห่ง จำนวน 206 แห่ง

กลุ่มตัวอย่าง คือ สถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ได้รับอนุญาตและมีสถานะคงอยู่ในจังหวัดขอนแก่น ณ วันที่ 30 กันยายน 2566

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. แบบบันทึกการตรวจมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ตามข้อกำหนดของ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ

2. แบบบันทึกข้อมูลการตรวจสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเอง โดยผ่านการตรวจสอบความตรงของเนื้อหา (Content validity) ด้วยการหาค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (Content validity index, CVI) ของแบบบันทึกข้อมูลที่พัฒนาขึ้น โดยขอรับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภคและเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น 1 ท่าน เภสัชกรสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นผู้รับผิดชอบหลักในการตรวจสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ 1 ท่าน และเภสัชกรผู้รับผิดชอบด้านการวิจัยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น 1 ท่าน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมรายชื่อสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ได้รับอนุญาตและยังมีสถานะคงอยู่ ณ วันที่ 30 กันยายน 2566

2. เก็บข้อมูลจากฐานข้อมูลสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ได้รับอนุญาต สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่นในด้านข้อมูลทั่วไป ลักษณะทั่วไปของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ระยะเวลาดำเนินกิจการ

ลักษณะการตรวจ ความเห็นของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการพิจารณาผลการตรวจ จำนวนครั้งที่ตรวจจนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน ระยะเวลาในการตรวจเมื่อส่งหลักฐานครบ

3. รวบรวมบันทึกผลการตรวจมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดจากเอกสารที่ได้รับการตรวจปีงบประมาณ พ.ศ.2565-2566 ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการออกแบบแบบบันทึกข้อมูลเพื่อรวบรวมผลจากการตรวจมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ข้อมูลจากผลการตรวจเอกสาร จะได้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ผลการประเมินมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ปัญหาจากการตรวจมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ และรวบรวมข้อมูลการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพในปี พ.ศ.2562-2566 โดยศึกษาจากสรุปโครงการ และสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

4. ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ ความครบถ้วนของข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูล

5. ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปประมวลผลโดยผู้วิจัยเป็นมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นคณะกรรมการออกตรวจสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยได้รับการอบรมจากสำนักพัฒนาบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข เรื่อง การตรวจประเมินสถานประกอบการเพื่อสุขภาพตาม พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ.2559 โดยร่วมกับทางคณะกรรมการคนอื่นๆ ที่ออกตรวจร่วมกัน ดังนั้นผลของการประเมินเป็นการพิจารณาจากคณะกรรมการที่ออกประเมินร่วมกัน ไม่ใช่ผู้วิจัยเพียงคนเดียว

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ด้วยจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยสำหรับด้านการสรุปผลการตรวจประเมินมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาสำหรับด้านการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพและการจัดทำข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

การพิทักษ์สิทธิ์และจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาและรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น วันที่ 9 เมษายน 2567 หมายเลขรับรอง REC 015/2567

ผลการวิจัย

1. ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาเป็นสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ได้รับอนุญาต และมีสถานะคงอยู่ในจังหวัดขอนแก่น ณ วันที่ 30 กันยายน 2566 จำนวน 206 ร้าน โดยผู้ประกอบการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 74.27 มีลักษณะการให้บริการเป็นนวดเพื่อสุขภาพสูงสุด คือ ร้อยละ 92.72 รองลงมา คือ สปาเพื่อสุขภาพ ร้อยละ 6.79 และนวดเพื่อเสริมความงาม ร้อยละ 0.49 โดยที่ตั้งส่วนใหญ่ของสถานประกอบการอยู่ที่อำเภอเมือง ร้อยละ 70.39 มีระยะเวลาของการได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการส่วนใหญ่มากกว่า 6 ปีขึ้นไป ร้อยละ 40.29 โดยมีพื้นที่ให้บริการเฉลี่ย 70.40 ± 63.54 ตารางเมตร ซึ่งผลของการตรวจสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ผลอนุญาตส่วนใหญ่ไม่ต้องปรับปรุงแก้ไข ร้อยละ 52.43 โดยมีจำนวนครั้งเฉลี่ยที่ตรวจจนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน 3 ครั้ง และผู้ให้บริการส่วนใหญ่ผ่านการรับรองการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพร้อยละ 94.63 ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ (n=206)

คุณลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน(ร้อยละ)
เพศ	
ชาย	44(21.36)
หญิง	153(74.27)
ห้างหุ้นส่วนจำกัด/บริษัท	9(4.37)
ลักษณะการให้บริการ	
นวดเพื่อสุขภาพ	191(92.72)
นวดเพื่อเสริมความงาม	1(0.49)
สปาเพื่อสุขภาพ	14(6.79)
สถานที่ตั้ง	
อำเภอเมือง	145(70.39)
ต่างอำเภอ	61(29.61)
ระยะเวลาการได้รับอนุญาต	
< หรือเท่ากับ 1 ปี	33(16.02)
2-3 ปี	54(26.21)
4-5 ปี	36(17.48)
6 ปีขึ้นไป	83(40.29)
พื้นที่ให้บริการเฉลี่ย (ตารางเมตร)	70.40 ± 63.54
ผลการตรวจสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ	
อนุญาต โดยเห็นควรต้องปรับปรุงแก้ไข	98(47.57) *(นวดเพื่อสุขภาพ 84 ร้าน สปา 14 ร้าน)
อนุญาต โดยไม่ต้องปรับปรุงแก้ไข	108(52.43)
จำนวนครั้งเฉลี่ยที่ตรวจจนผ่านเกณฑ์มาตรฐาน (ครั้ง)	3
การรับรองการขึ้นทะเบียนเป็นผู้ให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ(คน)	(n=3,308)
ผ่านการรับรอง	3,272(94.63)
ไม่ผ่านการรับรอง	36(5.37)

2. สรุปผลการตรวจสถานประกอบเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งออกเป็น ดังนี้

1.1 ผลการตรวจสถานประเมินมาตรฐานนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อเสริมความงาม พบว่า จำนวนร้านนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อเสริมความงามทั้งหมดมี 192 ร้าน มีจำนวนร้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์การอนุญาตโดยจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขจำนวน 84 ร้าน ซึ่งมีประเด็นที่ไม่ผ่านเกณฑ์ 3 ลำดับ ได้แก่ 1) ไม่มีป้าย/ข้อความเตือนให้ระวังอันตรายบริเวณที่เสี่ยง เช่น ระวังลื่น พื้นต่างระดับ ร้อยละ 42.86 2) ไม่มีป้ายหรือเอกสารคัดกรองความเสี่ยงภาวะสุขภาพของผู้รับบริการ ร้อยละ 34.52 และ 3) ไม่มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้นที่พร้อมใช้งาน ร้อยละ 28.57 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละผลการประเมินมาตรฐานนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อเสริมความงามที่ไม่ผ่านเกณฑ์ อนุญาตโดยเป็นประเด็นต้องปรับปรุงแก้ไข (n=84)

ประเด็นต้องปรับปรุงแก้ไข	จำนวน(%)
1. ด้านสถานที่	
-ปัญหาป้ายชื่อมีลักษณะโอ้อวดเกินจริง ทำให้เข้าใจว่ามีการบำบัดโรค	1(1.19)
2. ด้านลักษณะทั่วไปของสถานประกอบการ	
-การใช้น้ำในการให้บริการพื้นผิว ต้องทำด้วยวัสดุกันลื่น	14(7.14)
-มีแสงสว่าง การระบายอากาศที่ไม่เพียงพอ มีกลิ่นอับทึบ ไม่มีการระบายอากาศ	12(14.29)
-บริเวณให้บริการต้องไม่มิดชิดและลับตาเกินไป ประตูสามารถปิดล็อกได้	3(3.57)
-มีการจัดการขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสียที่ไม่เหมาะสม	19(22.62)
-ระบบควบคุมพาหะนำโรคตามหลักสุขาภิบาลไม่เหมาะสม	8(9.52)
-ไม่มีการติดป้ายห้ามสูบบุหรี่ด้านหน้าสถานประกอบการ	3(3.57)
-ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้าไม่แยกส่วนชายหญิง จัดเก็บไม่ถูกสุขลักษณะ	5(5.95)
3. ด้านความปลอดภัย	
-ไม่มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้นที่พร้อมใช้งาน	24(28.57)
-ไม่มีป้าย/ข้อความเตือนให้ระวังอันตรายบริเวณที่เสี่ยง เช่น ระวังลื่น พื้นต่างระดับ	36(42.86)
-ไม่ติดตั้งเครื่องดับเพลิง ไม่มีป้ายทางหนีไฟและไม่มีไฟฉุกเฉิน	17(20.24)
-ไม่มีป้ายหรือเอกสารคัดกรองความเสี่ยงภาวะสุขภาพของผู้รับบริการ	29(34.52)
-การอบไอน้ำ อบซาวน่า หรืออุปกรณ์ที่ใช้ความร้อยหรือความเย็น ไม่มีผู้รับผิดชอบตรวจตราและดูแลการใช้อุปกรณ์ ไม่มีนาฬิกาติดในตำแหน่งที่ผู้บริการมองเห็น	2(2.38)
4. ด้านการให้บริการ	
-มีการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ขึ้นทะเบียนที่ถูกต้องตามกฎหมาย	5(5.95)
-แสดงรายการอัตราค่าบริการในจุดที่ไม่เปิดเผย	2(2.38)

* สถานประกอบการนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อเสริมความงามที่ไม่ผ่านมาตรฐาน ต้องปรับปรุงแก้ไขมีจำนวน 84 ร้าน ซึ่งใน 1 ร้านอาจจะไม่ผ่านเกณฑ์ได้หลายประเด็น

2.2 ผลการตรวจสถานประเมินมาตรฐานสปาเพื่อสุขภาพ พบว่า จำนวนร้านสปาเพื่อสุขภาพมี 14 ร้าน มีจำนวนร้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์การอนุญาต โดยจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขทุกร้าน ซึ่งมีประเด็นที่ไม่ผ่านเกณฑ์ 3 ลำดับ ได้แก่ 1) ไม่มีหลักฐานในการควบคุมดูและตรวจสอบคุณภาพน้ำ ร้อยละ 85.71 2) ไม่มีวิธีการแบ่งใช้ผลิตภัณฑ์เฉพาะราย ร้อยละ 71.43 และ 3) ไม่มีระบบคัดกรองผู้รับบริการที่อาจมีความเสี่ยงต่อการเข้าใช้บริการ เช่น ห้ามสตรีมีครรภ์ ผู้ใช้ยาบางประเภท ผู้ป่วยความดันโลหิตสูง ผู้ป่วยเบาหวาน ผู้ป่วยโรคหัวใจ ฯลฯ ร้อยละ 71.43 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละผลการประเมินมาตรฐานสปาเพื่อสุขภาพที่ไม่ผ่านเกณฑ์อนุญาต โดยเป็นประเด็นต้องปรับปรุงแก้ไข (n=14)

ประเด็นต้องปรับปรุงแก้ไข	จำนวน(%)
1. ด้านสถานที่	
-ปัญหาการติดป้ายไม่ระบุประเภทกิจการ และติดไว้ที่บริเวณที่มองเห็นได้ไม่ชัด	2(14.29)
-ปัญหาระยะห่างระหว่างเตียงไม่เหมาะสม และมีทางเดินที่ไม่สะดวกในการให้บริการ	2(14.29)
-ปัญหาการมีประตู่ที่ทำให้ผู้ให้บริการและผู้รับบริการไปมาหาสู่กับสถานบริการ	3(21.43)
-ปัญหาบริเวณการให้บริการเฉพาะบุคคลมีความมิดชิดและลับตาเกินไป และห้องบริการมีกลอนประตูที่ปิดล็อกได้	4(28.57)
-มีการจัดการขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูลและน้ำเสียที่ไม่เหมาะสม	2(14.29)
-ระบบควบคุมพาหะนำโรคตามหลักสุขาภิบาลไม่เหมาะสม	2(14.29)
2. ด้านความปลอดภัย	
-ไม่มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้นที่พร้อมใช้งาน	9(64.29)
-ไม่มีวิธีการแบ่งใช้ผลิตภัณฑ์เฉพาะราย	10(71.43)
-ไม่ติดตั้งเครื่องดับเพลิง ไม่มีป้ายทางหนีไฟและไม่มีไฟฉุกเฉิน ไม่มีหลักฐานตรวจสอบความพร้อมใช้ของถังดับเพลิง	9(64.29)
-ไม่มีป้ายหรือเอกสารคัดกรองความเสี่ยงภาวะสุขภาพของผู้รับบริการ	5(35.71)
-การอบไอน้ำ อบซาวน่า หรืออุปกรณ์ที่ใช้ความร้อยหรือความเย็น ไม่มีผู้รับผิดชอบตรวจตราและดูแลการใช้อุปกรณ์ ไม่มีเอกสารแสดงการตรวจสอบอุปกรณ์ ไม่มีป้ายแสดงข้อความควรปฏิบัติให้ผู้รับบริการได้ระวัง	6(42.86)
-ไม่มีระบบคัดกรองผู้รับบริการที่อาจมีความเสี่ยงต่อการเข้าใช้บริการ เช่น ห้ามสตรีมีครรภ์ ผู้ใช้ยาบางประเภท ผู้ป่วยความดันโลหิตสูง ผู้ป่วยเบาหวาน ผู้ป่วยโรคหัวใจ ฯลฯ	10(71.43)
-ไม่มีหลักฐานในการควบคุมดูและตรวจสอบคุณภาพน้ำ	12(85.71)
4. ด้านการให้บริการ	
-ไม่มีเลขใบอนุญาตของผู้ดำเนินการปฏิบัติงาน ณ สถานประกอบการ	2(14.29)
-การบริการฝ่ายฝืนกฎหมายการประกอบโรคศิลป์ คือ มีเมนูการสักผิวหนัง	1(7.14)
-ไม่มีการจัดทำทะเบียนประวัติผู้รับบริการไว้เป็นหลักฐาน	

* สถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพ ต้องปรับปรุงแก้ไขมีจำนวน 14 ร้าน ซึ่งใน 1 ร้านอาจจะไม่ผ่านเกณฑ์ได้หลายประเด็น

สรุปผลในการศึกษาแนวทางการพัฒนางานของสถานประกอบการสุขภาพจังหวัดขอนแก่น ซึ่งวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้ คือ แนวทางในการพัฒนางานของสถานประกอบการสุขภาพจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 7 แนวทาง ได้แก่ 1) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการให้ดำเนินงานในระดับที่สูงขึ้นด้วยการแข่งขันและการประเมินศักยภาพในระดับที่สูงขึ้น 2) การพัฒนาศักยภาพความรู้ผู้ให้บริการ 3) การพัฒนาการขออนุญาตการตรวจสถานประกอบการและการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ประกอบการด้วยช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ 4) การพัฒนานวัตกรรมในการให้บริการทางด้านสุขภาพ 5) การศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ 6) การเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่น ๆ 7) การเชื่อมโยงสถานประกอบการสุขภาพสู่การท่องเที่ยงเชิงสุขภาพและทางการแพทย์ ซึ่งแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 สรุปผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ (นวดเพื่อสุขภาพ นวด เพื่อเสริมความงาม และสปาเพื่อสุขภาพ จากเอกสารและโครงการการดำเนินงานที่ผ่านมาจากปี 2562-2566)

ปี พ.ศ.	แนวทางพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น
2562	1. การส่งเสริมและพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเข้าร่วมโครงการมาตรฐาน “นวดไทยพรีเมียม” 2. ผ่านเกณฑ์มาตรฐานนวดไทยพรีเมียม 1 แห่ง (เป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) 3. การพัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการ ผสานงานบริการด้วยหัวใจ โดยการให้ความรู้และเพิ่มพูนทักษะที่สำคัญและจำเป็นเพิ่มเติมจากมาตรฐานขั้นพื้นฐาน เช่น การช่วยชีวิตในภาวะฉุกเฉินเบื้องต้น การจัดการด้านสุขอนามัยสำหรับการให้บริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ การมีใจรักในงานบริการ การจัดการเบื้องต้นเมื่อเกิดภาวะอัคคีภัยในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ 4. การจัดทำสื่ออนิเมชันแนวทางขออนุญาตนวดและสปาเผยแพร่ทาง Youtube และจัดทำเป็น QR code
2563	การตรวจเยี่ยมสถานประกอบเพื่อให้คำแนะนำมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดโรคโควิด-19
2564	1. การพัฒนาศูนย์บริการสุขภาพเบ็ดเสร็จ (Smart counter service) ในการให้บริการขออนุญาตเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และสถานประกอบการเพื่อสุขภาพผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ http://www.kkpho.go.th/การขออนุญาตเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์และสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ) 2. การพัฒนาโปรแกรม OSSC line official เพื่อให้บริการประชาชนในด้านการสืบค้นข้อมูลทางด้านผลิตภัณฑ์สุขภาพ และการให้คำปรึกษาให้บริการกับผู้มารับบริการในด้านการจองคิวนัดหมาย การยื่นขออนุญาต การร้องเรียน เป็นต้น 3. การพัฒนาเว็ปไซต์การให้บริการประชาชนทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ เรื่องการขออนุญาตผลิตภัณฑ์สุขภาพ 4. การพัฒนาการตรวจสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ผ่านช่องทางออนไลน์ (VDO call) โดยให้ผู้ประกอบการส่งคลิปวิดีโอแนะนำตัวและสถานประกอบการก่อนวันนัดตรวจออนไลน์ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่มีความรุนแรง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	แนวทางพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น
	1. การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการประชาชนในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการต่อประชาชนต้องผ่านหลักสูตรการอบรม และมีการตรวจสอบการให้บริการ ด้วยการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ 2. การจัดอบรม Service mind & Smart service ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการต่อประชาชน 3. พัฒนาร้านสมาชิกและขอรับการประเมินรางวัลนวดไทยพรีเมียมขอนแก่นและกาฬสินธุ์ 4. จัดงานนวดกัญชงดื่มกัญชาในสปาอีสานที่ขอนแก่น
2565	1. การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการประชาชนในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ โดยเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการต่อประชาชนต้องผ่านหลักสูตรการอบรม และมีการตรวจสอบการให้บริการ ด้วยการประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการ 2. การจัดอบรม Service mind & Smart service ให้กับเจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการต่อประชาชน 3. พัฒนาร้านสมาชิกและขอรับการประเมินรางวัลนวดไทยพรีเมียมขอนแก่นและกาฬสินธุ์ 4. จัดงานนวดกัญชงดื่มกัญชาในสปาอีสานที่ขอนแก่น 5. จัดงานประกวดและมอบรางวัลสถานประกอบการต้นแบบอัตลักษณ์อีสาน 6. พัฒนาขันหมากเบ็ง (บายศรีอีสาน) สำหรับใช้ตกแต่งร้านนวดและสปา 7. พัฒนาอัตลักษณ์ด้านการรับรส จากใบเนียมอ้น (เครื่องหอมในวัฒนธรรมอีสาน) 8. การฟื้นฟูสถานประกอบการสุขภาพหลังโควิด-19 9. การศึกษาดูงานสถานประกอบการสุขภาพในระดับพรีเมียม
2566	1. การรวบรวมฐานข้อมูลสถานประกอบการเพื่อสุขภาพและแหล่งท่องเที่ยงเชิงสุขภาพในจังหวัด และแต่งตั้งคณะกรรมการในการพัฒนางานจัดการบริการศูนย์เวลเนสและแหล่งท่องเที่ยวเที่ยวเชิงสุขภาพ 2. การพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการแพทย์ 3. ส่งเสริมสถานประกอบเพื่อสุขภาพเพื่อต่ออายุการรับรองมาตรฐานนวดไทยพรีเมียมจำนวน ๑ แห่ง คือ เซนส์ สปา ชีวาทิพย์ และพัฒนาเพิ่มอีก 2 แห่ง ได้แก่ วิมานดินสปา และมนตรานวดเพื่อสุขภาพ 4. พัฒนานวัตกรรมสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จนเกิดนวัตกรรม 2 อย่าง คือ อัตลักษณ์ไทยอีสานสปา (Thai Esan Spa) และอีสานนวดกัญ (นวดกัญชง ประคบกัญชา)

3. สรุปผลเพื่อจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ จังหวัดขอนแก่น จากการสรุปข้อมูลข้อ 1-3 ส่งผลให้ผู้วิจัยและทีมคณะกรรมการที่ตรวจประเมินสถานประกอบการสุขภาพร่วมกัน ได้เสนอข้อเสนอแนะที่จะพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพต่อไป โดยเป็นแนวทางเสนอแนะในประเด็นที่ยังไม่มีการดำเนินการและประเด็นที่ควรทำการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจังหวัดขอนแก่น

ประเด็นปัญหา	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพจังหวัดขอนแก่น
ปัญหาด้านสถานที่	ควรมีการพัฒนาสถานที่ของสถานประกอบการ ด้วยการจัดทำรูปแบบในด้านสัญลักษณ์ต่าง ๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่อทำเป็นแนวทางให้กับผู้ประกอบการในการสามารถนำไปใช้ได้เลย และควรมีการจัดทำ 1 อำเภอ 1 สถานประกอบต้นแบบภายใต้การบริหารจัดการตามบริบท มีการสนับสนุนให้ผู้ประกอบการดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และเพิ่มการให้ความรู้เรื่องการจัดการสุขาภิบาลให้ถูกสุขลักษณะในสถานประกอบการ ร่วมกับมีการติดตาม ประเมินผล เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง
ปัญหาด้านความปลอดภัย	ควรมีการจัดทำกล่องยาและเครื่องมือช่วยเหลือชีวิตเบื้องต้นเป็นแนวทางให้กับผู้ประกอบการ และประสานความร่วมมือกับภาคเอกชน ได้แก่ ร้านขายยาในการจำหน่ายในรูปแบบที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน มีการจัดทำสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับการเกิดเพลิงไหม้ที่เป็นแนวทางเดียวกัน ตลอดจนการสร้างแบบบันทึกในการให้บริการผู้ป่วยที่ครอบคลุม และต้องมีการพัฒนาศักยภาพผู้ให้บริการในการอบรมเชิงปฏิบัติการเมื่อเกิดเพลิงไหม้ อุทกภัย หรือภัยอันตรายที่จะเกิดกับผู้ให้บริการเป็นประจำทุกปี รวมถึงการควบคุมระบบน้ำในการให้บริการ มีระบบการติดตามประเมินผล เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง
ปัญหาด้านการบริการ	ควรมีการประเมินด้านการรับรองคุณภาพผู้ให้บริการและเสนอต่อกรมต่อไป เพื่อให้มีผู้บริการที่มีคุณภาพและเป็นไปตามมาตรฐาน มีการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบกิจการและผู้ให้บริการในการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีความปลอดภัยและถูกต้อง การอบรมด้านกฎหมายและการฝ่าฝืนกฎหมายในการประกอบโรคศิลป์ การจัดทำแนวทางปฏิบัติที่ดีในการแบ่งบรรจุผลิตภัณฑ์ และควรมีการจัดทำเอกสารต้นแบบในด้านการจัดทำทะเบียนประวัติผู้มารับบริการ และมีระบบติดตามประเมินผล เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

วิจารณ์

ผลการตรวจสถานประเมินมาตรฐานนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อเสริมความงาม พบว่า สถานประกอบการเพื่อสุขภาพในจังหวัดขอนแก่น มีลักษณะการให้บริการเป็นนวดเพื่อสุขภาพสูงสุด คือ ร้อยละ 92.72 รองลงมา คือ สปาเพื่อสุขภาพ ร้อยละ 6.79 และนวดเพื่อเสริมความงาม ร้อยละ 0.49 โดยที่ตั้งส่วนใหญ่ของสถานประกอบการอยู่ที่อำเภอเมือง ร้อยละ 70.39 ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของภัทรพล จึงสมเจตไพศาล[6] ที่พบว่า ในประเทศไทยมีผู้รับอนุญาตประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเป็นกิจการการนวดเพื่อสุขภาพมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 85.64 โดยสถานประกอบการสุขภาพส่วนใหญ่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเขตเมือง โดยเมื่อวิเคราะห์ผลการตรวจสถานประกอบการสุขภาพ ได้แก่ ร้านนวดเพื่อสุขภาพและนวดเพื่อเสริมความงาม พบว่า มีจำนวนร้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์อนุญาต โดยจะต้องทำการปรับปรับปรุงแก้ไขร้อยละ 43.75 โดยมาตรฐานที่ไม่ผ่านเกณฑ์มากที่สุด คือ ด้านความปลอดภัย ซึ่งมีประเด็นที่ไม่ผ่านเกณฑ์ 3 ทั้งลำดับ คือ 1) ไม่มีป้าย/ข้อความเตือนให้ระวังอันตรายบริเวณที่เสี่ยง เช่น ระวังลื่น พื้นต่างระดับ ร้อยละ 42.86 2) ไม่มีป้ายหรือเอกสารคัดกรองความเสี่ยงภาวะสุขภาพของผู้รับบริการ ร้อยละ 34.52 และ 3) ไม่มีอุปกรณ์ปฐมพยาบาลเบื้องต้นที่พร้อมใช้งาน ร้อยละ 28.57 ตามลำดับ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของภัทรพล จึงสมเจตไพศาล[7] ที่พบว่า มาตรฐานด้านที่ผ่านการประเมินต่ำที่สุดของสถานประกอบการ

สปาและนวดเพื่อสุขภาพไทยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมณี คือ ด้านสถานที่ประกอบกิจการและสภาพแวดล้อม เนื่องจากการยังไม่มีกฎหมายกำกับดูแลการดำเนินกิจการเป็นการเฉพาะ ผู้ประกอบกิจการ ผู้ดำเนินการ และ ผู้ให้บริการจำนวนมากขาดความรู้และทักษะในการประกอบกิจการ การให้บริการของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพส่วนใหญ่ไม่ได้มาตรฐานและส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพ ร่างกาย หรือจิตใจของผู้รับบริการ ประกอบกับผู้ใช้คำว่าสถานประกอบเพื่อสุขภาพประกอบกิจการแฝงอย่างอื่นที่กระทบกับความเชื่อมั่นของผู้รับบริการ สำหรับในส่วนของสปาเพื่อสุขภาพ พบว่ามีจำนวนร้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์อนุญาต โดยจะต้องทำการปรับปรุงแก้ไขร้อยละ 100 โดยมาตรฐานที่ไม่ผ่านเกณฑ์มากที่สุด คือ ด้านความปลอดภัย ซึ่งมีประเด็นที่ไม่ผ่านเกณฑ์ทั้ง 3 ลำดับ ได้แก่ 1) ไม่มีหลักฐานในการควบคุมดูและตรวจสอบคุณภาพน้ำ ร้อยละ 85.71 2) ไม่มีวิธีการแบ่งใช้ผลิตภัณฑ์เฉพาะราย ร้อยละ 71.43 และ 3) ไม่มีระบบคัดกรองผู้รับบริการที่อาจมีความเสี่ยงต่อการเข้าใช้บริการ เช่น ห้ามสตรีมีครรภ์ ผู้ใช้ยาบางประเภท ผู้ป่วยความดันโลหิตสูง ผู้ป่วยเบาหวาน ผู้ป่วยโรคหัวใจ ฯลฯ ร้อยละ 71.43 ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของปัญจ์ปพัชรภร บุญพร้อม และคณะ[8] ที่พบว่า ผลการประเมินมาตรฐานด้านความปลอดภัยของสถานประกอบการสปา พบว่า ประเด็นที่ไม่ผ่านเกณฑ์และต้องปรับปรุงแก้ไข คือ 1) การปฐมพยาบาล เนื่องจากสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพส่วนใหญ่ไม่มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ในการรักษาพยาบาลเบื้องต้น 2) การป้องกันความเสี่ยงต่อการเกิดอันตรายภายในสถานประกอบการสปาเพื่อสุขภาพส่วนใหญ่ไม่มีป้ายบอกถึงอันตรายของสารเคมีต่าง ๆ เมื่อลูกค้ามาใช้บริการ 3) การควบคุมเวลาการใช้อุปกรณ์ในห้องที่บริการสปาเพื่อสุขภาพไม่มีนาฬิกาบอกเวลา ส่วนใหญ่จะมีแค่บริเวณชั้นล่างตรงแผนกบริการลูกค้าเท่านั้น และ 4) ระบบป้องกันภัยฉุกเฉิน ไม่มีป้ายบอกทางหนีไฟและอุปกรณ์ในการดับเพลิงเบื้องต้น ดังนั้นจากผลการศึกษาวิเคราะห์ในการศึกษาครั้งนี้ จึงสามารถที่จะนำผลที่ได้จากการประเมินมาตรฐานไปใช้ในการพัฒนามาตรฐานและความปลอดภัยของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป

ผลการศึกษาแนวทางในการพัฒนางานของสถานประกอบการสุขภาพจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย 7 แนวทาง ได้แก่ 1) การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการให้ดำเนินงานในระดับที่สูงขึ้นด้วยการแข่งขันและการประเมินศักยภาพในระดับที่สูงขึ้น 2) การพัฒนาศักยภาพความรู้ผู้ให้บริการ 3) การพัฒนาการขออนุญาตการตรวจสถานประกอบการและการแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้ประกอบการด้วยช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ 4) การพัฒนานวัตกรรมในการให้บริการทางด้านสุขภาพ 5) การศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ 6) การเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่น ๆ 7) การเชื่อมโยงสถานประกอบการสุขภาพสู่การท่องเที่ยงเชิงสุขภาพและทางการแพทย์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของวิชชุพร เกตุไหม และทิวาวรรณ ซื่อสัตย์[9] ที่พบว่า แนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพไม่ว่าจะเป็นขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ เจ้าของสถานประกอบการจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพของพนักงานและให้การสนับสนุนในเชิงนโยบาย งบประมาณ เวลา และเป็นต้นแบบด้านสุขภาพ และพนักงานต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน โดยมีแนวทางในการพัฒนาสถานประกอบการ ได้แก่ ควรมีการพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง การสร้างการมีส่วนร่วมของพนักงานในการให้ความสำคัญต่อกระบวนการปฏิบัติงานตามมาตรฐานแนวทางปฏิบัติ และการได้รับการสนับสนุนที่ดีจากภาคีเครือข่ายสุขภาพด้วยการสร้างแรงจูงใจเชิงบวกให้กับสถานประกอบการ เช่น การส่งเสริมด้านสุขภาพให้กับพนักงาน การขยายผลการอบรมนักพัฒนาสุขภาพไปยังสถานประกอบการอื่นๆ ให้ครอบคลุม และการพัฒนาทักษะในด้านการสร้างความรอบรู้ด้านสุขภาพแก่พนักงานโดยบทบาทของบุคลากรทางด้านสาธารณสุข จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืน นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับการศึกษาของเปรมปวีร์ บุณยาพรทรัพทย์ และคณะ[10]

ที่พบว่าในการพัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ควรมีการพัฒนาสมรรถนะและการได้รับอนุญาตตามกฎหมายของผู้ประกอบกิจการและผู้ปฏิบัติงาน และควรนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการขึ้นทะเบียนให้กับเจ้าของสถานประกอบการและต้องมีการกำกับติดตามให้สถานประกอบการที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการตามมาตรฐานที่กำหนดอย่างเคร่งครัด

ผลการจัดทำข้อเสนอแนะในการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ประกอบด้วย 5 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) มีแนวทางในการพัฒนาสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านการให้บริการของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่เป็นมาตรฐานแนวทางเดียวกันที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้ได้เลย มีสุขลักษณะ และได้มาตรฐาน 2. ควรมีการส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการ เช่น มีการจัดทำ 1 อำเภอ 1 สถานประกอบต้นแบบภายใต้การบริหารจัดการตามบริบท 3) การสนับสนุนให้ผู้ประกอบการดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 4) การพัฒนาศักยภาพสร้างความรอบรู้และอบรมให้ความรู้ให้ครอบคลุมทุกประเด็นที่เป็นปัญหาให้กับผู้ประกอบกิจการ และผู้ปฏิบัติงาน 5) การติดตาม ประเมินผล เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของปรียานุช รัตนพงศ์ และสงวน ลือเกียรติบัณฑิต[11] ที่พบว่าการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ โดยการให้ความรู้และการได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ ร่วมกับความตั้งใจของผู้ประกอบการที่จะยื่นขออนุญาตให้ถูกต้องตามกฎหมาย จะทำให้เกิดการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานเพิ่มมากขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของสุวภรณ์ แนวจำปา และคณะ[12] ที่ให้ข้อเสนอแนะว่า การที่ภาครัฐมีทิศทางที่ชัดเจนในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการด้านสุขภาพให้มีความรู้ และเป็นไปตามหลักวิชาการที่ทันสมัย ตลอดจนการใช้ประโยชน์ทางด้านเทคโนโลยี และสร้างความรอบรู้ในหลักกฎหมายร่วมกับการมีมาตรการเฝ้าระวังที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันกิจการแอบแฝง ตลอดจนการยกระดับการพัฒนามาตรฐานที่เกี่ยวข้องกันทัดเทียมสากลเพื่อสร้างความมั่นใจในการรับบริการ เช่น การยกระดับการประกอบอาชีพสู่ความเป็นกึ่งวิชาชีพ จะส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ในการบริการที่ดี มีมาตรฐานและมีความปลอดภัยสูงแก่ประชาชน และสอดคล้องกับการศึกษาของภัทรพล จึงสมเจตไพศาล[6] ที่ให้ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วย 1) มาตรการทางด้านกฎหมาย ในการเร่งรัดให้สถานประกอบการที่ยังไม่ได้มีใบอนุญาตเข้าสู่ระบบ หากไม่มีใบอนุญาตในการประกอบกิจการ ต้องมีการบังคับใช้มาตรฐานตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดตามมาตรา 42 กรณีที่ผู้ที่ประกอบกิจการสถานประกอบการเพื่อสุขภาพที่ไม่ได้รับใบอนุญาต ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกิน 50,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และต้องมีกลไกในการเพิกถอนหลักสูตรที่ผ่านการรับรองแต่มีการจัดการเรียนการสอนที่ไม่มีคุณภาพ และ 2) มาตรการส่งเสริมพัฒนา โดยมุ่งเน้นสถาบันการศึกษาในการจัดการเรียนการสอนเพื่อควบคุมคุณภาพตั้งแต่ต้นทาง การจัดทำคู่มือแนวทางในการขอรับรองหลักสูตร การพัฒนาผู้ให้บริการให้ด้านการปฏิบัติงาน และความรู้ในด้านคุณธรรม จริยธรรม และกริยามารยาทของความเป็นไทย การสร้างเครือข่ายกับสถาบันการศึกษา หน่วยงาน องค์กรในการพัฒนาหลักสูตรให้สู่ระดับสากล การยกระดับการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้บริการเพื่อสุขภาพ (Wellness academic hub) เพื่อรองรับการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน และการผลิตวิทยากรที่มีคุณวุฒิด้านสุขภาพและความงามให้เพียงพอ เพื่อทำให้สถานประกอบการด้านสุขภาพได้รับการพัฒนาที่ครอบคลุม มีคุณภาพ มีความปลอดภัย และเป็นการส่งเสริมสุขภาพให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

สรุป ประสิทธิผลการพัฒนามาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพนวดและสปาในจังหวัดขอนแก่น พบปัญหาในด้านสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านการให้บริการ ซึ่งส่งผลต่อการไม่ได้มาตรฐาน และเกิดความไม่ปลอดภัย ดังนั้นจึงมีแนวทางเสนอแนะเพื่อพัฒนาสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประกอบด้วย 5 แนวทางหลัก ได้แก่ 1) มีแนวทางในการพัฒนาสถานที่ ด้านความปลอดภัย และด้านการให้บริการของสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ

ที่เป็นมาตรฐานแนวทางเดียวกันที่ทำให้ผู้ประกอบการสามารถนำไปใช้ได้เลย มีสุขลักษณะ และได้มาตรฐาน 2) ควรมีการส่งเสริมศักยภาพผู้ประกอบการ เช่น มีการจัดทำ 1 อำเภอ 1 สถานประกอบต้นแบบภายใต้การบริหารจัดการตามบริบท 3) การสนับสนุนให้ผู้ประกอบการดูงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน 4) การพัฒนาศักยภาพสร้างความรอบรู้และอบรมให้ความรู้ให้ครอบคลุมทุกประเด็นที่เป็นปัญหาให้กับผู้ประกอบกิจการและผู้ปฏิบัติงาน 5) การติดตาม ประเมินผล เฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาและยกระดับสถานประกอบการให้ผ่านเกณฑ์ในระดับสูงขึ้น เช่น เกณฑ์ระดับโลก (World class)

2. ควรมีการประเมินผลในด้านความรู้ ความเชี่ยวชาญของผู้ให้บริการอย่างต่อเนื่องทุกปี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เท่าทันกับยุคสมัยที่เปลี่ยนผ่าน

3. ควรมีการศึกษาและพัฒนาในด้านความปลอดภัยจากการให้บริการการนวดและสปา และรายงานเข้าสู่ระบบเพื่อยกระดับการเฝ้าระวังผลข้างเคียง อันตราย หรือความไม่ปลอดภัยที่เกิดขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณหัวหน้ากลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค และเภสัชสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ทีมเภสัชกร นักวิชาการสาธารณสุข เจ้าพนักงานเภสัชกรรม และผู้มีส่วนร่วมอื่นๆ ที่ไม่ได้กล่าวถึงของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น ที่ได้ร่วมกันในการนำเสนอแลกเปลี่ยนแนวคิดความคิดเห็นในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อการพัฒนาสถานประกอบเพื่อสุขภาพให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นและทำให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. ราชกิจจานุเบกษาแผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-25680 [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ;2561 [เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2567]. เข้าถึงได้จาก: https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF.
2. กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ด้านสาธารณสุข) [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ; 2561 [เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2567]. เข้าถึงได้จาก: https://spd.moph.go.th/20-year-national-strategy-public-health/.
3. กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. คู่มือปฏิบัติงานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ; 2561 [เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2567]. เข้าถึงได้จาก: http://www.thaispa.go.th/spa2013/web/web_new/fileupload_doc/2023-03-27-2-23-3105334.pdf.
4. กรุงเทพธุรกิจ. นวด-สปาไทย เกรดพรีเมียมหลังโควิด-19 โต 17% ทุกปี [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ; 2565 [เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2567]. เข้าถึงได้จาก: https://www.bangkokbiznews.com/health/public-health/1051311.
5. กระทรวงสาธารณสุข. พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559 [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ; 2559 [เข้าถึงเมื่อ 15 มกราคม 2567]. เข้าถึงได้จาก: http://do8.new.hss.moph.go.th:8080/fileupload_doc/2023-07-03-12-23-5618041.pdf.
6. ภัทรพล จึงสมเจตไพศาล. การบังคับใช้พระราชบัญญัติสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ พ.ศ. 2559. วารสารวิชาการสาธารณสุข. 2563;29(2):303-13.
7. ภัทรพล จึงสมเจตไพศาล. การพัฒนามาตรฐานสถานประกอบการสปาและนวดเพื่อสุขภาพไทยในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี. วารสารวิชาการกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. 2562;15(3):1-12.
8. ปัญจ์ปพัชรภร บุญพร้อม, เพชราวลัย ถิระวณัฐพงศ์, วชิระ สิงหะคเชนทร์. การประเมินมาตรฐานสิ่งแวดล้อมและความปลอดภัยของธุรกิจสปา กรณีศึกษาเขตบางรักและเขตวัฒนา กรุงเทพฯ. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัย

อุบลราชธานี. 2556;15(3):11-20.

9. วิชชุพร เกตุไหม, ทิวาวรรณ ซื่อสัตย์. การศึกษาการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพพนักงานในสถานประกอบกิจการ 3 แห่ง. วารสารการส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม. 2556;46(1):116-28.
10. เปรมปวีร์ บุณยาพรทรัพย์, รุ้งรังสี วิบูลชัย, เพชรมณี วิริยะสืบพงศ์. การพัฒนาและส่งเสริมมาตรฐานสถานประกอบการเพื่อสุขภาพประเภทกิจการการดูแลผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิง ลักษณะที่ 3 (การให้บริการดูแลและประคับประคองผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงที่มีการจัดกิจกรรมการดูแลส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพแก่ผู้สูงอายุหรือผู้มีภาวะพึ่งพิงโดยมีการพักค้างคืน). วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย. 2565;18(2):14-26.
11. ปรียานุช รัตนพงศ์, สงวน ลือเกียรติบัณฑิต. การพัฒนาสถานประกอบการนวดเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อเสริมความงามและสปาในจังหวัดพัทลุงให้ได้มาตรฐานตามกฎหมาย. วารสารเภสัชกรรมไทย. 2563;13(3):621-41.
12. สุวภรณ์ แนวจำปา, จิโรจ สินธวานน์, งามเนตร เอี่ยมนาคะ, ศุภารัตน์ หงส์ประเสริฐ. การพัฒนานวัตกรรมเวลเนสเพื่อจัดบริการในสถานประกอบการเพื่อสุขภาพ [กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์]. กรุงเทพฯ : กองสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข; 2564.